

درس سوم : سیاست و حکومت در عصر قاجار

جمله های صحیح یا غلط را مشخص کنید.

۱. نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، پادشاهی مطلقه و استبدادی بود. **صحیح**
۲. دولت انگلستان با تحمیل معاهدات مجمل و مفصل به حکومت قاجار، افغانستان و هرات را از ایران جدا کرد. **غلط**
۳. آقا محمدخان به منظور برقراری نظم به قفقاز لشکر کشی کرد و در همین زمان به دست چند تن از همراهانش به قتل رسید. **صحیح**
۴. محاکم عرف را قضات و مامورانی اداره می کردند که از مقام های حکومتی فرمان می برند و حقوق می گرفتند. **صحیح**
۵. انگلیسی ها با قرارداد گلد اسمیت، مناطقی از سیستان و بلوچستان را از ایران جدا و ضمیمه خاک هندوستان کردند. **صحیح**

کدام یک از گزینه های سمت راست با شماره های سمت چپ در ارتباط است.

فتحعلی شاه	۱. مواجهه با تهاجم نظامی روسیه
آقا محمدخان	۲. بازگرداندن حاکمیت دولت مرکزی
میرزا حسین خان سپهسالار	۳. از صدراعظیم های نوگرای دوره قاجار
ناصرالدین شاه (آخال)	۴. تسخیر سرزمین های شرق دریای خزر توسط روس ها
میرزا رضا کرمانی	۵. قاتل ناصرالدین شاه قاجار
فتحعلی شاه	۶. پادشاه قاجار که در زمان حکومتش جنگ های ایران و روسیه روی داد.

جاهای خالی را با کلمات مناسب تکمیل کنید.

۱. در نتیجه قراردادهای گلستان و ترکمنچای ..... مرز دو کشور قرار گرفت. **رود ارس**
۲. یکی از علل شروع دور دوم جنگ های ایران و روس، مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه ..... بود. **عهدنامه گلستان**
۳. انگلستان با تحمیل معاهده ..... به حکومت قاجار افغانستان و هرات را از ایران جدا کرد. **پاریس**.
۴. محاکم ..... در زمان قاجار دعاوی مدنی مانند دعواهای خانوادگی، ملکی وارث را حل و فصل می کردند. **شرع**.
۵. نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، پادشاهی مطلقه و ..... بود. **استبدادی**
۶. بعد از مقام شاه در ایران، مقام ..... قرار داشت و بر پایه اختیاراتی که شاه به او داده بود، می توانست در تمام امور کشور اظهار نظر کند. **وزیر اعظم**.

گزینه های مناسب را انتخاب کنید.

۱. در کدام معاهده ایران متعهد گردید که به اتباع روسیه حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) بدهد؟
 الف) گلستان   ب) ترکمنچای   ج) آخال   د) پاریس
۲. کدام گزینه از مفاد عهدنامه ترکمنچای نمی باشد؟
 الف) جدایی مناطق وسیعی از سرزمین های غرب دریای خزر   ب) ایران از داشتن کشتی جنگی در دریای مازندران محروم شد.
۳. ایران پنج میلیون غرامت به دولت روسیه بپردازد.
 الف) ایران از داشتن کشتی جنگی در دریای مازندران محروم شد.   ب) ایران به اتباع روسیه حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) بدهد.
۴. انگلیس با تحمیل کدام عهدنامه افغانستان را از ایران جدا کرد؟
 الف) مجمل   ب) مفصل   ج) پاریس   د) گلدادسمیت
۵. پرسابقه ترین و گسترده ترین وزارت خانه اوایل عصر قاجار کدام وزارت خانه بود؟
 الف) مالیه   ب) جنگ   ج) عدیله   د) امور خارجه

به سؤالات زیر پاسخ کوته دهید.

۱. عهدنامه فین کنشتاین در دوره فتحعلی شاه بین ایران و کدام کشور منعقد شد؟ **فرانسه**.
۲. پرسابقه ترین و گسترده ترین وزارت خانه دوره قاجار کدام وزارت خانه بود؟ **وزارت مالیه**.
۳. هدف آقامحمدخان قاجار از لشکر کشی به منطقه قفقاز چه بود؟ **به منظور برقرار کردن نظم و امنیت به منطقه قفقاز لشکر کشی کرد.**

تعریف اصطلاحات و مفاهیم تاریخی.

محاكم شرع: محاکم شرع که دعاوی مدنی مانند دعواهای خانوادگی، ملکی و ارث را حل و فصل می کردند. در این محاکم، روحانیان قضاوت می کردند و هزینه های رسیدگی بر عهده طرفین دعوا بود.

مقایسه پدیده های تاریخی.

- نظام حکومتی ایران در دوران پیش از انقلاب مشروطه را با خواسته ایرانیان از انقلاب مشروطه مقایسه کنید؟ نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه پادشاهی مطلقه و استبدادی بود و شاه در راس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدود برخوردار بود. در این شرایط مردم ایران با انقلاب مشروطه، خواهان تغییر شیوه اداره کشور شدند و در صدد برآمدند که حکومت خودکامه قاجار را به سلطنتی مشروطه در چار چوب قانون اساسی و تحت ناظارت نماندگان خود در مجلس شورای ملی در آورند.
- دو محاکم عرف و شرع در دوره قاجار چه تفاوت هایی با هم داشتند؟ در محاکم عرف به تخلفات و جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می شد، اما در محاکم شرع دعاوی مدنی مانند دعواهای خانوادگی، ملکی و ارث حل و فصل می شد.
- دو عهدنامه گلستان و آخال را از نظر مناطقی که از ایران به روسیه واگذار شد با هم مقایسه کنید؟ روس ها در عهدنامه گلستان مناطق وسیعی از سرزمین های حاصلخیز غرب دریای مازندران شامل ولایات گرجستان، داغستان، ارمنستان، نخجوان واران با شهرها و روستاهای آباد و پرجمعیت را تصرف کردند اما در قرارداد آخال آنان مناطق وسیعی از سرزمین های ایران در شرق دریای مازندران مثل خوارزم و ماوراءالنهر را تسخیر کردند.

اظهار نظر و قضاوت.

- به نظر شما عهدنامه ترکمانچای چه آثار و پیامدهای زیانباری به دنبال داشت؟ از دست رفتن سرزمین های ایران در شرق دریای کاسپین (خوارزم و ماوراءالنهر) و عهدنامه آخال، گشترش نفوذ اقتصادی روسیه و انعقاد قرارداد تجاری با ایران که ضمیمه عهدنامه ترکمانچای بود و اعطای حق قضاؤت کنسولی یا کاپیتو لاسیون به اتباع روسی.
- به نظر شما چرا نیروی بریگاد قزاق در دوره قاجار کارایی چندانی نداشت؟ این ارتضی بیشتر به عنوان نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنت و دفع کننده شورش ها و اعتراض های داخلی عمل می کرد و در حفظ مرزها و مقابله با هجوم خارجی کارایی چندانی نداشت.

کاربست شواهد و مدارک تاریخی.

بر روی نقشه شماره هایی نوشته شده است، مشخص کنید که این بخش های خاک ایران طبق کدام معاهده یا عهدنامه های در دوره قاجار از ایران جدا شدند؟ ۱- گلستان ۲- آخال ۳- پاریس

سوالات تشریحی: (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی).

- یک مورد از دلایل شروع دوره دوم جنگ های ایران و روس در زمان قاجار را بنویسید؟ یکی مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان و ادعاهای ارضی جدید روس ها و دیگری فریاد کمک خواهی مردم مسلمان شهرها و روستا هایی بود که به واسطه معاهده گلستان تحت سلطه و ستم روس ها قرار گرفته بودند.
- نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، شاه از چه جایگاهی برخوردار بود؟ شاه در راس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدودی برخوردار بود، عزل و نصب مقام های حکومتی و اعلام جنگ و صلح از جمله اختیارات اساسی شاه به شمار می رفت.
- صدراعظم چه جایگاه و اختیاراتی در دوره ای قاجار داشت؟ وزیراعظم یا صدراعظم یا صدراعظم بعد از شاه قرارداشت. صدراعظم بر پایه اختیاراتی که

- شاه به او می داد، می توانست در تمام امور کشور اظهار نظر و مداخله کند، همچنین امکان این را داشت که از موقعیت خود برای اصلاح امور کشور، رونق کسب و کار و رفاه مردم بهره ببرد.
۴. چه عواملی در دوره قاجاریه قدرت و اختیارات استبدادی شاهان قاجار را تا حدی محدود می کرد؟ ۱- نفوذ اجتماعی و دینی روحانیت و مراجع شیعه- ۲- قدرت سیاسی و نظامی ایلات- ۳- نفوذ و دخالت قدرت های استعمارگر.
۵. نتیجه سیاسی نوگرایی که ناصرالدین شاه از آن وحشت داشت چه بود؟ کاهش قدرت و اختیارات نامحدود شاه.
۶. محاکم شرع را تعریف کنید؟ دعاوی مدنی مانند دعاوی خانوادگی، ملکی و ارث را حل و فصل می کردند. روحانیون در این محاکم قضاویت می کردند و هزینه های رسیدگی بر عهده طرفین دعوا بود.
۷. نتایج تجاری شدن کشاورزی در عصر قاجار را بنویسید؟ ۱- موجب افزایش درآمد مالکان ۲- مشارکت روزافزون تجار ایرانی و خارجی در صدور تولیدات برخی از محصولات کشاورزی، نظیر پنبه و تریاک شد.
۸. محاکم عرف را تعریف کنید؟ رسیدگی به تخلفات و جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات. اداره توسط قضات و مأموران فرمانبر از مقام های حکومتی و دریافت حقوق از آنان.
۹. در دوران سلطنت ناصرالدین شاه، انگلیسی ها موفق به گرفتن کدام امتیازات اقتصادی از ایران شدند؟ (دو مورد) ۱- امتیاز رویتر ۲- بانک شاهنشاهی ۳- امتیاز توتون و تنباكو (رزی یا تالبوت).
۱۰. چرا حکومت قاجار در برقراری ارتباط با کشورهایی نظیر آمریکا، اتریش و ایتالیا موفقیت چندانی به دست نیاورد؟ به سبب سنگ اندازی روس ها و انگلیسی ها و بی رغبتی این کشورها.
۱۱. دو مورد از دلایل کشمکش های ایران و عثمانی در زمان فتحعلی شاه و محمد شاه قاجار را بنویسید؟ ۱- اختلافات مرزی ۲- بدرفتاری عثمانیان با زائران ایرانی عتبات عالیات- ۳- مشکلات تجاری.

موفق باشید